

A borica mint társadalmi jel

A következő fejezetben arra teszek kísérletet, hogy a boricát a terepen szerzett ismereteim alapján a helyi társadalom egy szeletének a megjelenítéseként, azaz társadalmi jelként értelmezzem. Ez a társadalmi jel természetesen az idők folyamán módosul, mivel a helyi társadalom is állandó változásban van, egyrészt a saját dinamikája folytán, másrészt az őt körülvevő reprezentációk és hatósági intézkedések folytán. Az elemzés kedvéért itt elvonatkoztatok a külső tényezőktől, ahhoz, hogy a következő fejezetekben újra bekapcsolhassam ezeket.

A borica és a háromfalusi legénytársaságok

A társadalom kor- és nemi csoportokra való tagolódása világszerte elterjedt jelenség, a néprajzi szakirodalom szerint Hétfalu tágabban vett földrajzi környezetére különösen jellemző volt. Henri H. Stahl a tradicionális falusi társadalmat úgy írja le, mint amely a rendi társadalom által kialakított gazdasági jellegű struktúrák mellett saját felépítésű életkori és nemi meghatározottságú csoportokból épül fel (például gyerekek játékcsoportja). Az alkalmoszerűen létező, de ismétlődő jellegű formációkat ceremoniális csoportoknak nevezi, amelyek megőrzik felépítésüket, bár a régi tagok folyamatosan újabbakkal cserélődnek fel (Stahl 1992b).⁷⁶

A serdülő férfiak (és ritkán nők) ceremoniális csoporttá formálódását ebben a régióban több szerző dokumentálja. Seres András a barcasági, a Nagyküküllő-, a Nyikó menti, a vargyasi magyarlakta települések téli időszakban működő legényszervezeteit írja le,⁷⁷ a környék román közösségeiben létező hasonló szerkezetű csoportosulásokról többek között Ion Muşlea, Andrei Bucşan publikáltak.⁷⁸

⁷⁶ „Alkalmoszerű létezésük ellenére, ha ezek a »közösségben«, azaz »csoportosan« végzett tevékenységek elég gyakran ismétlődnek ahhoz, hogy időközben ne haljon meg a régebbi ceremoniális csoportok valamennyi résztvevője, a csoport-forma a régebbi tagoknak más, új tagokkal történő helyettesítésével újjáalakítható, s az így helyreállított csoport megőrzi régi felépítését, s benne a szerepek azonos elosztását” (Stahl 1992b: 95).

⁷⁷ „A Barcaság délkeleti csücskétől északnyugat felé húzódó falvak [...] valamint a Nagyküküllő és a Nyikó menti települések sajátos téli szokása az *esszeállásnak*, Vargyason *társasbálnak* nevezett, több napig tartó téli mulatság. Ez újév előtt egy héttel kezdődött, és az új év első napján ért véget. Ekkor szervezték meg a sajátos legénycsapatokat, választották meg a tisztségviselőket, s végezték el a legény-, sőt leányavatást. [...] Ehhez az időszakhoz kötődött az Erdélyben ritka regölés szokása, valamint a magyarság körében a hétfalusi csángókon kívül ismeretlen híres boricatánc is. Összegyűjtője volt tehát ez az idő a téli napfordulóhoz kapcsolódó szokásoknak [...]” (Kömlösi [Seres] 1979). Martin György szóbeli közlése szerint Kömlösi Előd Seres András néven volt. A kommunista rezsim alatt Magyarországon ez alatt a név alatt publikálták idézett munkáját.

⁷⁸ Ion Muşlea a brassói román legénycsapatról (Junii Braşovului) írt tanulmányt (Muşlea 1972), a fogarasföldi Drăguş faluban gyakorolt szintén borita-nak nevezett rítusról pedig többek között Andrei Bucşan publikált.

A borica már a 19. századból származó ismeretek alapján is egyértelműen és kizárólagosan a fiatal, házasság előtt álló magyar etnikumú férfinemzedék rítusa lehetett Hétfaluban. Ez derül ki mind az írásos reprezentációkból, mind a néhány generáción keresztülívelő emlékezetből. A boricásoknak, mint társadalmi csoportképződménynek az alapja a generációs elkülönülés. A borica generációt összefogó ereje a mai napig fennmaradt, annak ellenére, hogy az áthagyományozódás többszöri megszakadása miatt előfordult, hogy az idősebb generáció, illetve gyerekek váltak a borica aktív előadóivá. (Lásd a 14–17. képek.)

A generációs csoport kohéziója a pozitív önértékelésből és a más csoportoktól való elhatárolásból táplálkozik. (*Mű, a sorozatunk, nekünk akaratumk van, s bízunk bennük, hogy járjuk, és hogy járjuk a faluba a boricát, mert nekünk ez a, nem azért, hogy na ki vagyunk mi. Mi a szokást nem akarjuk elhagyni.* Zajzon, 1986) A borica csoportkohéziós ereje a helybeliek által elismert és kiemelt jelentőségű, az összetartozást sajátos fogalomhasználatával fejezi ki, a *legények, társaság, fiatalság*-típusú semlegesebb megnevezéseken kívül előfordulnak az *a mi sorozatunk*, vagy *villámcsapat*-szerű önmegnevezések. (*Ezek a sorozatunk a '70-es évekből vagyunk, úgy mondjuk neki, a villámcsapat! Tavalyelőtt, még katonaság előtt mi nagy mulatságos legények voltunk. / Mi Budapesten, s mindenütt bójártuk a világot.*)

A csoportkohéziót és a társadalom többi részétől való elkülönülést az is elősegíti, hogy a rítus évi rendszeres előadását egy hosszabb gyakorlási periódus előzi meg.

A *boricások* egyik domináns jelentése a résztvevők életkori sajátosságára utal, ebben az értelemben a boricások azok, 'akik egy generációban vannak', tartalmát a *fiatalság, legények, suhancok, fiatal legények, fiatal emberek* kifejezések fedik. A fiatalság azonban, ugyanúgy mint a többi társadalmi csoportképződmény, kulturális kategóriaként értelmezhető, azoknak a személyeknek az életkora, akik ezt a kategóriát évről-évre megtestesítik, változó. A háromfalusiakkal való beszélgetésekből is kiderül, hogy a 20. század folyamán a boricások alsó és felső korhatára többször is módosult. Azok a visszaemlékezők, akik még a világháborús időszak előtt boricáltak, elég egybehangzóan a 17-18 évet nevezték meg alsó határként. (*Legelőször boricáltam mikor tizenhét éves, tizennyolc vuótam.* Székely Buna István, sz. 1905) Ebbe az életpályamintába tartozhatott az inaskodás elterjedtsége is. [De hány éves kellett legyen ahhoz, hogy boricálhasson?] *Hát olyan tizennyolc éves, tizenhét, tizennyolc.* [Fiatalabb korukban nem?] *Nem. [...]* *Hát én hazajöttem Bukarestből '18-ba, voltam tizenhét éves, akkor szabadultam fel a [...] mesterségemmel [...]* Csíki János, sz. 1901, Zajzon) Az életpálya életkori tagolódását a helyi közösség karriermintáin kívül a mindenkori hatósági szabályozás (iskolakötelezettség, katonaság, a házasságkötés megengedett életkorszáma), valamint a történelmi fordulatok (világháborúk, rendszerváltások) is befolyásolták és befolyásolják.

Az autoritás megjelenítése

A borica szereposztásában kiemelt helyen szereplő *vatáfok* történetileg valószínűleg egybeesnek az egykori patriarchális, genealogikus szerkezetű társadalom vezető figuráival. A *vatáfok*, akik korábban az idősebb nemzedékhez tartoztak, nemcsak, hogy előtáncosként és a tánc irányítóiként befolyásolták a fiatalok viselkedését, hanem – legalábbis a 20. század

első feléig – valós autoritással bírtak. A boricapróbák és a boricálás időszakában a fiataloknak engedelmeskedniük kellett a vatáfoknak, akik a visszaemlékezések szerint, a testi fenytés eszközével is rendelkeztek. A különböző évjáratok boricásainak névjegyzékéből kiténik, hogy a vatáfok általában a leggyakrabban szereplő családokból származtak, sőt az is gyakori volt, hogy egy-egy családból többen kerültek ebbe a funkcióba. Ebből is arra következtethetünk, hogy a borica korábban a helyi társadalom nemzeti intézményrendszerét képezte le.

Rítus és helyi társadalom

A rítus aktív résztvevői a boricát úgy mutatják fel, mint az egész helyi közösség fiatalságának a sajátját. (*Ez a tánc már be van nőve mindenkinek a véribe. Az egész fiatalágának.*) Ha azonban a táncoló csoportokat összevetjük a különböző lakóközösségekből felépülő modern helyi társadalommal, azt látjuk, hogy sok típusú szereplő hiányzik belőle. Az, hogy a más nemű és más etnikumú (román, illetve cigány) csoportok rendszerint nincsenek a borica főszereplői között (az 1980-as években Pürkerecen az egyik vatáf román fiatalember volt, a zenészek egyrésze a mai napig roma), nem is említődik, a magukat domináns csoportként tételező személyek nézőpontjából magától érthető, hogy a fiatalág jelentése ebben a kontextusban 'fiatal háromfalusi evangélikus magyar férfiak csoportja'.

A boricázók azonban ennél a kategóriánál is szűkebb csoportból valók. ([A faluban minden legény boricás volt?] *Dehogy vuót, nem. Még egy riése se. Há mondjuk tizenhat-tizennyuóc, a legtöbb annyian vuótunk. Tatrang, 1986. Bálint János, sz. 1908*) A táncosok kiválogatódását sokszor esztétikai ismérvekkel magyarázták (*Az táncolhatott, akinek jól járt a lába... / Ellenben ha nem felelt meg a vatáfiknak, nem fogadták el. [Nem? Akárkit nem fogadtak el?] Nem. Olyan lajhár, vagy miféle...; Amelyik legjobban tudott táncolni, s amelyik legjobban értette. Az. Hát kinek hogy állott a véribe. Sok hiába akarta tanólni, vagy táncolni, vagy nemtommi, mer nem... Nem volt benne, nem volt akarata, vagy nem tudom hogy mit mondjak... Székely Buna István, sz. 1905*), a beszélgetésekből azonban arra lehet következtetni, hogy a 20. század elején a a csoporttagság legfontosabb szempontja a társadalmi származás és az ezzel összefüggésben levő gazdasági helyzet volt. A faluközösség marginális csoportjai, az árvák, félárvák, vagy valamilyen más ok miatt deviánsnak tekintett személyek kirekesztődtek a boricások közül. ([Hányban született Samu bácsi?] *Ezerkilencszázba. Kerek szám. [S hol járt iskolába?] A faluba. Vuót egy bátyám, az végzett iskolát. S eleget akarta, hogy ién is menjek. De anyám szegényasszony vuót, s nem tudta vóna kettőt iskoláztatni. [Samu bácsi boricált valaha?] Nem. Nem vuótam benne. Sohasem táncoltam. [S kik táncolták?] Hát mindenki. Az összes fiatalág. Rab Samu; / [Régen is így járták?] Úgy, mint most. Ez a típus. Ez a tip járt akkor, ezelőtt 60 évvel is. Én akkor kezdtem volna, de aztán nem engedték, hogy járjam. S aztán... [Miért nem engedték, hogy járja?] Volt egy mostohaapám. Nagyon jó volt velem szembe. És nem engedte, hogy járjam. Fel voltam szerelve, úgy mint ezek a*

legények. Zergővel, minden. De akkor hajnalba, szürkület hajnalba már indulni kellett. S a másik szobából kiszóllott. „Eltöröm a lábadat, ha elmész boricálni.” S ezért szerettem mindig, s jártam, s áldoztam érte, de sose jártam. 16 éves koromban előlegény voltam, első boricás. Előlegény. Nem volt szabad boricálni. / [Tanulta a boricát, mikor fiatal volt?] Tanultam. [S hogy tanulták?] Hát aztán aki hajlandó volt, hogy tanuljon, beszövetkezett a [...] társaságba s aztán ha befogadták s jól járt a lába, akkor megtanulta a boricát. Ellenben ha nem felelt meg a vatáfiknak, nem fogadták el. [Nem? Akárkit nem fogadtak el?] Nem. Olyan lajhár, vagy miféle [...] Aztán engem nem engedtek, hogy boricáljak, nem is űztem magam. Mondom én árva gyerek voltam [...] Csíki János, sz. 1901. Zajzon, 1986)

A faluközösségek rituális csoportjaiba való bejutás lehetősége a régióban másutt is összefüggött a társadalmi származással. A háromszéki Nyujtódon például a 19. század második felében a betlehemezés szereposztása leképezte a falu rendi társadalomból fennmaradt társadalomszerkezetét. A rítusból a jobbágyrendűek rendszeresen ki voltak zárva, amikor pedig fokozatosan beépültek, a másodszerpeket osztották ki nekik (a hamubotos, pásztor szerepeit), a főszerepeket (király, angyal, Mária) a katonarendűek maguknak tartották meg (Antal 1947).⁷⁹

A kirekesztettség megjelenítése

A *kuka* a boricában az a szereplő, aki a fiatal emberek szabályos térszerkezetekbe rendeződő egyenletes lüktetésű szinkrontáncával szemben a szabálytalan, nem-strukturált, nem-ellenőrzött viselkedést jeleníti meg. Álarcos figura, a rítus közben egyéni identitása rejtett marad. A szimbolikus antropológia kifejezésével élve a *kuka* az ellenstruktúrát játssza el. A *kukák* rituális viselkedését a helyi beszédmód komikusnak írja le, a kuka szerepét eljátszó személyek elmondásából és a személyesen megélt eseményekből azonban világos, hogy a nevetségesség kategóriája nem elégséges a jellemzésükre.

Az ellenőrizhetetlen és deviánsnak minősített viselkedés komikussá változtatása ismert stratégia, mind történelmi példákból, mind a környező vidékek tradicionális faluközösségekből. A lövétei betlehemes pásztorainak szerepköre például egyértelműen nevetségessé szelídült, nem tartalmaz megfélemezhetetlen elemeket, mint a borica kukáinak viselkedése. Zajzonban az 1980-as években többször tapasztalhattam, hogy a kukák egyenesen félelmetes, veszélyes területekre tévedtek. Az úton közlekedő autók elé vetették magukat, a szekér elé állva fékeztek meg a lovakat, vagy a láncra kötött kutyát hergelték. A Frank Schumannal együtt készített filmünk képkockái azt is dokumentálják, hogy hogyan gyűjtják meg a derekukra kötött kolompokba tűzött szalmát, és hogy hogyan oltják el égő

⁷⁹ A „katonarendűek”, a „jobbágyrendűek” és a „jövevények” nemzetségeinek elkülönülését Imreh István is dokumentálja (Imreh 1979).

ruhájukat a hóban hemperegve.⁸⁰ A szabálysértő, ellenőrizhetetlen viselkedés ugyanakkor a kukát megjelenítő szereplők szemszögéből az extázis forrása. Simon János Simonka egykori kuka megfogalmazásában: *olyankor felmegyünk az égig, a tüzes égig*. (Simon János sz. 1906-ban Tatrangon, 5-6 évesen került Zajzonba)

1998-as zajzoni látogatásom során olyan személyek iránt érdeklődtem, akik a kuka szerepét szokták betölteni.⁸¹ Több esetben is beigazolódott, hogy ezek a hétköznapi életben is megbélyegzett emberek, valamilyen szempontból deviánsnak tartják őket („normális ember nem csinál olyat”). T. S. középkorú létére legényember volt, napszámos munkával tartotta fenn magát. Háza elhanyagolt külsejű, a szomszédok szerint soha senki nem volt a házában (*az másképp is kuka, ha de 12-kor lefekszik, mert részeg, este még alszik*, mondták róla). R. M.-nek az apja is kuka volt, az unokaöccse, P. is kuka szokott lenni. R. M. *táltos, hát olyan cāscat*, P-nak cigány a felesége. G. J. felesége román, ő is olyan *lasă-mă că te las*, vagy *táltos*, ami azt jelenti, hogy *nemtörődő*, vagy *egy tudó*, ki-dobták a gyárból, mert valakivel összeverekedett. A felsorolt személyek lakhelyük szerint is a falu periferiáján helyezkedtek el.

A boricálás mint a falu szimbolikus térképe

A borica nemcsak az aktív szereplők (*boricások, vatáfok, kukák*) rituális viselkedésén keresztül képezi le a helyi társadalom bizonyos részét, hanem a helyi kontextusban – és nem fesztív környezetben –, történő boricálás alkalmával (többnyire december 28-án, de a rítus többi részletéhez hasonlóan az időpont is többször változott⁸²) a helyszínek megválogatásával is. A boricálás útvonala, a meglátogatott családok háza és udvara egy olyan társadalmi hálót rajzol meg, ami a résztvevő családokat és személyeket köti össze. A meglátogatás és visszautasítás rítusai metaforikusan felmutatják, hogy ki az, aki „számít”, kik azok, akik közösséget vállalnak egymással, szükségtelenné téve a hierarchizálás és kizárás szóbeli megfogalmazásának kellemetlenségeit.

A kultúra kettős arcának megfelelően a társadalmi cselekvés és annak verbális reprezentációi gyakran ellentmondanak egymásnak: a verbális reprezentációk által megteremtett társadalmi egyenlőség képe nem fedti teljes mértékben a rituális cselekvésekben kifejezett kizárási mechanizmusokat. A kívülről érkező kérdésekre a beszélők gyakran egy befelé homogén társadalom képét mutatják fel. (*S akkor minden udvarba vuót egy tánc. /*

⁸⁰ Kőnczei Csilla – Frank Schumann: *Felmegyünk a tüzes égig*. (Videóesszé a boricáról) 1993.

⁸¹ 1998-ban a Babeş–Bolyai Tudományegyetem magyar–néprajz szakos diákjaival végeztünk terepmunkát Háromfaluban.

⁸² *Nálunk ez a szokás, mi ezt szoktuk beszélni is, minden évbe, ebbe az évszakba, jár a borica, aprószentek napján, úgymond, van egy nap kiszabva. [Az nem baj, hogy hétköznapra esik?] Nem számít. Ünnepra esik. Például sokszor még Ceauşescu idejében járták vasárnap, mert szombatokon kellett dolgozni, ha szombatra esett, akkor kellett dolgozni. S akkor nem tudták jární, mert a munkások dolgozni voltak. Vasárnap járták, mert vasárnap mindenki otthon volt, s akkor osztán mindenki fogadta. Mer itthon volt a nép. De most, most látom...*

Egyik faluvégitől mentünk a másik faluvégéig, minden házba mentünk, s kéreztünk bié. / [Hol fogtok holnap boricálni?] A faluba. Ahol fogadnak. [De kikhez akartok menni?] A magyarokhoz. [De öreghez, fiatalhoz?] Há nem számít az, ahol fogadnak. Minden házba bémehetünk.)

A részletes beszámolókból, a boricálás közben folytatott beszélgetésekből azonban kirajzolódik egyrészt a személyek, családok belső rangsorolása, másrészt a rituális csoport szempontjából peremre került egyének helyzete. *(S akkor neki fogtunk, s megkezdünk reggel, először kellett menni a községházára a jegyzőhöz, úgy mondták jegyző [...] Akkor mentünk legelőször oda, aztán onnan mentünk a tiszteletes úrhoz, s a tiszteletes úrtól aztán kezdtük megint az előkelő embereket, mer ezelőtt megniézték, hogy hol járjuk. Nem járhattuk, ide bemenjünk, s túl visszajöväünk, s ezelőtt egy kicsit volt ilyen kiválasztás. Alkalmazkodni kellett. / Mondom, ezeknél az előbb embereknél, az elsőrangúaknál eljártuk, aztán azután vettük sorba. Aztán mentünk, kopoltunk, ha béengedtek... azt mondta egyik, hogy nem akar beengedni, mer nincs itthon a férjem... a másik azt mondta, hogy hát így, meg úgy. Há mindig vuót ilyen nyüvesség. Ahol fogadtak, oda bementünk, s ahol bementünk, ottan mindig, mondom, elláttak. Simon János Simonka sz. 1906 / Mentünk legessüőbb a szfáthoz, s a szfáttól aztán mentünk az egyház, a paphoz, s onnét aztán kezdtük meg... Bálint János, sz. 1908 / [Régen mindig csak a lányos házakhoz mentek?] Dehogy. Nem, mentek... Legessüőbe mindig úgy vuót, hogy legessüőbe mentek a jegyzüőhöz, a községjegyzüőhöz, s akkor a paphoz, s akkor osztán kerültek a nagyobb gazdák. Hogyha vuót län, ha nem, mentek a nagyobb gazdákhoz. Aztán mentek a lännyos házakhoz is. Akkor az vuót a szokás, hogy mindenütt osztán megtán... sztán a lännyok is mentek ugye a boricások után. S akkor minden udvarba vuót egy tánc. Sipos Samuné Orbán Ilona, sz. 1911 / [Aprószentekkor mikor kezdtek el boricálni?] Reggel. Lementünk az iskolához, az iskolánál összegyüültünk, s onnét először mentünk a paphoz, a doktorhoz, ugye néztük mü es, hogy na... Vagy tanítottók. Ezek az elsők, akik eljártunk, s akkor egyik faluvégitől mentünk a másik faluvégéig, minden házba mentünk, s kéreztünk bié. Barti István, sz. 1928 / Most rég nem jött hozzánk senki, mert a férjem meg van halva, a fiúk a városban laknak. Pürkerec / [Voltak még máskor is magánál, Samu bácsi?] Ezelőtt 5 éve. Mikor Katica néni itthon. Akkor, ...hogy megholt a feleségem..., Ó, hagyja el, ne sírjon. [Azért nem jöttek azóta?] Pürkerec / [Hozzátok nem mennek be?] Há van mikor fogadjuk, van mikor nem. [Nagymamától függ?] Igen. [Nagyapapa él?] Nem, nagyapapa meghalt. [De addig jöttek a boricások?] Igen. [Mindig?] Igen.)*

Boricabál és közösségi alap

A borica szerves része a táncon és a rituális látogatásokon kívül az ajándékozás, valamint az összegyüjtött adományokból megrendezett boricabál. Az ajándékozás kötelező jellege megerősíti az azonos státusúak közösségét. A boricázás során összegyül ugyanis egy – Eric Wolf fogalomhasználatával élve – ceremoniális alap, amelynek egyrészét a boricabál során szereplők és vendéglátók együtt fogyasztják el (Wolf 1973). A hozzájárulás többrétü,

és presztízskifejező, illetve -növelő értéke van. Pénzbeni hozzájárulásra van szükség elsősorban a boricás legények részéről, akik *garanciát* fizetnek egy közös alapba, majd természetbeni és pénzbeli adományokra a meglátogatott családok részéről, amelyek szintén a közös alapba kerülnek. (*Fizették a garanciát. Garancia nélkül nem lehetett. Mer ha kiállott, akkor vesztette, odaveszett a pénze. Ha béáll, akkor a garanciát le kellett tegye. Minden legiën aki béállott. Ötven, hatvan, hetven lejt, nyolcvan... mikor mijen vuót a izé... [...] [A faluban minden legény boricás volt?] Dehogy vuót, nem. Miég egy riésze se. Há mondjuk tizenhat-tizennyuóc, a legtöbb annyian vuótunk. Há mindenféle vuót. Bálint János, sz. 1908)*

A rítus befejezéseként ennek az alapnak egyrészét közösen fogyasszák el, kifizetik belőle a felmerülő költségeket, illetve a maradékot újraelosztják a boricások között.

Régebben elsősorban ételmet és italt adtak össze, a pénz csak a közelmúltban vált az adomány eszközévé. Az élelem alapvetően az azonos időszakban történő disznóvágásból származó termékeket jelentette: disznófejet, disznólábat, disznósonkát, kolbászt, májast, szalonnát, húst, illetve savanyúkáposztát, kenyeret, kalácsot gyűjtöttek össze. Italként bort, pálinkát, azaz *cujkát* (egyszer főzött pálinkát), újabban kávé is fogyasztottak. (*Vuót egy nyárshordozó. Mert vuót egy hosszú nagy vasnyárs, amibe úgy húztak be mindent, tudja, káposztát, hust, mindent. Sipos Ilona, sz. 1911 / Aztán borica után, este, szuóval mindenki adott egy fej káposztát, a másik egy darab oldalast, a másik egy kenyeret, oszt egy nagy rúd vuót. Úgy hívták, egy ember vuót, ugy hívták rudas. Rudas igen. Abba fűzték bele a szalonnát, a kolbászt, szoval amit így kaptak. Osztán este lett egy nagy vacsora. Özv. Pap Istvánné Csuka Ilona sz. 1897, Pürkerec, 1986 / A faluba jártunk, ugye adtak káposztát, adtak kolbászt, adtak szalonnát. Csináltunk egy juó vacsorát abból. Azok elmaradtak mostanában, nincs ojan világ, hogy aggyanak. Barti István, sz. 1928 / Mert adták a pálinkát, akárhova bementünk ezelőtt, adták a pálinkát. Minden boricás legény, ott körbe, amennyien vuótunk, húszan, tizennyolcan, kevesebb, ott mindig eljártunk egy boricát, akkor adtak egy rend pálinkát. Simon János, sz. 1906 / Ezelőtt mikor jártak a régi öregek, akkor pénzt nemigen adtak... Adtak káposztát... Vuót egy nagy nyárs, arra adtak káposztát, húst, adtak ezt, adtak azt, adtak bort, adtak cujkát. Ilyenkkér jártak. Aztán mikor vége lett, csináltak egy nagy asztalt... s mulattak aztán ezen. Két nap s két éjjel. Piénzt nem kaptak... Fariska Mihály sz. 1949, Zajzon, 1986 / Akkor asztán, mikor vége volt a boricának, úgy este csináltunk boricabált. Na, s akkor aztán minden, amit összeszedtek, mer sok húst összeszedtek, akkor ugye disznóvágás volt, s akkor egy adott egy disznófejet, a másik adott lábakat, a harmadik kolbászt, s más májast, s akkor aztán ugye összegyűjtötték, ugye, s csináltak egy nagy disznótort / Így ételt, mindegyik. Mer mindegyik így vágott karácsonyra disznót. S akkor így veszünk ételt, italt veszünk, s akinek még van otthon bor, cujka, viszünk, s... [Mikor lesz ez?] Hát vagy most szombaton, vagy jövő szombaton. Még nem vagyunk biztosak, mer a zenészeket Pojánáról hívjuk. / Ez a borica, ez egy olyan... mulatás. Ezelőtt nem úgy vuót, mint most, (a)hogyan hallottuk mű. Nem adtak piénzt. Adtak húst. Adtak szalonnát, káposztát, ilyesmit, összeszedtek egy csomót [...], s akkor csináltak egy vacsorát. Simon János, sz. 1935)*

A pénzhasználat uralkodóvá válása a csereakciókban a boricában is fontos jelentésmódosulásokat okozott. A hozzájárulás nagysága könnyen mérhetővé vált, és mivel az összeget kikiáltották, nyilvánossá is. *(Fiúk! Fehér Samu bácsi megajándékozott 300 lejjel. Köszönjétek meg. Éljen!)* Ebben a helyzetben az adomány kizárólagos forrása nem maradhatott többé a háztáji termelés. Az ajándékozott összeg tarifája a pénz értékének csökkenésével együtt folyton növekedett. Míg a kommunista rezsim utolsó éveiben a természetbeni ajándékokon kívül 60-100-150-200 lej volt a hozzájárulás összege, 1989 után azonnal 300-500 lejre ugrott. A pénzajándék bevezetésével a korábban ingyenes boricabálra bevezették a jegyváltást, az adományozóknak belépőt osztottak. *(Asztalt tettek, azok akik játszották a boricát kaptak jegyet, azok nem kellett fizessenek a kasszánál...)* 1990 végén Zajzonban összesen 20 400 lej gyűlt össze a bálra. A „kölségvetés”-ből kifizették a zenészeket (10 000 lejt), a maradékot kiosztották a boricásoknak.

